

2 Karaktärisering av begravningsplatsen

Björkberg från nordväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2003-10-07.

2.1 Begravningsplatsens närmiljö

Åtta kilometer söder om Hamra ligger byn Björkberg som är den äldsta kända finnbosättningen inom hela Orsa finnmark, anlagd redan år 1618. Byn benämndes ursprungligen ”Lethomäki” av finnarna, vilket direkt översatt betyder lövdungen/lövbacken. Som det svenska bynamnet antyder ligger Björkberg högt, närmare 350 meter över havet och byn omges av milsvida skogar. Björkberg var som störst kring sekelskiftet 1900 med 170 bofasta som främst livnärde sig på skogsbruk och mindre jordbruk. Som i de flesta skogsbyar i dessa trakter har avbefolkningen sedan dess varit kraftig och skolan i byn lades ned

Vägen upp till Begravningsplats från landsvägen genom Björkberg. Foto från öster, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2003-10-07.

Björkbergs begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

1946. I byn finns idag endast åtta bofasta. Marken inom byn är fortfarande relativt öppen och bebyggelsen präglas främst av 1900-tal med mindre torp och bostadshus i trä från seklets första hälft.

Begravningsplatsen, som är helt friliggande, ligger cirka 100 meter nordväst om vägskälet mitt i byn, där även den f.d. skolan är belägen. Intill landsvägen från Björkberg till Hamra finns på östra sidan en skylt i trä som anger läget för begravningsplatsen. Härifrån leder en bred gräsklädd gångstig, kantad av orörd skogsmark med höga träd, upp till begravningsplatsen på åsryggens krön. Begravningsplatsen omges på alla sidor av skogsmark med blandad skog av gran och tall med inslag av björk och andra lövträd. Skogen på den södra sidan är dock tämligen gles och marken täcks mer av gräs.

Begravningsplatsen från sydost. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2003-10-07.

2.2 Begravningsplatsen

Björkbergs begravningsplats anlades sannolikt år 1847, då även den första gravsättningen på platsen skedde. Den ursprungliga begravningsplatsen var förmodligen fyrkantig, cirka 17 gånger 17 meter, men kring sekelskiftet 1900 utvidgades den med cirka 15 meter mot söder, så att begravningsplatsen fick en rektangulär form. För att underlätta gravgrävandet höjdes marknivån inom hela begravningsplatsen 1912 genom att en 1,5 till 2 meter bred stenram av natursten byggdes kring gravplatsen och denna sedan fylldes med jord. Den senaste gravsättningen skedde 1932, men under 1990-talets slut togs begravningsplatsen åter i bruk som minneslund.

Begravningsplatsen kringgärdas av ett relativt nytt rödmålat trästaket med glest placerade spjälor. Staketet vilar på stolpar av svartmålad vinkeljärn. Från den gräsbeklädda gången till begravningsplatsen leder en svartmålad järngrind med korsmotiv in till den rektangulära begravningsplatsen. Det finns även en enklare grind i staketet i begravningsplatsens sydöstra hörn för besökare som kommer vandrande längs åsens krön. Hela marken inom begravningsplatsen är täckt av gräs som slås av byalaget. Växtligheten innanför staketet består för övrigt av tolv björkar av olika ålder och storlek. Av dessa har troligen ett mindre antal som står längs staketet ingått i en trädkrans som tidigare funnits runt begravningsplatsen, men innanför staketet. Den enda utsmyckning som finns inom området är ett cirka 3,5 meter högt mörkmålat träkors som står placerat i rät linje med den gångväg som leder upp till platsen. Kring korsets fot placeras tillfälliga blomsterbuketter i lösa vaser. Intill staketet finns på den östra sidan en träbänk, med vitmålad stålstomme.

Det höga träkors som står mitt på Björkbergs begravningsplats. Foto från öster, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg.

På Björkbergs begravningsplats finns idag inga gravvårdar och inte heller några gravkullar som antyder var jordfästningar har skett. Det ska dock tidigare ha funnits ett träkors till höger innanför grinden samt ett antal gräsklädda gravkullar inom begravningsplatsen. Sedan år 2005 står en liten minnestavla av trä söder om begravningsplatsens grind, med namn på de personer som vilar inom minneslunden.

2.3 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Björkbergs begravningsplats ligger, som de flesta begravningsplatser inom Orsa finnmark, högt och närmiljön domineras av den kringliggande orörda skogsmarken. Begravningsplatsen präglas av stor enkelhet, vilket inte minst avsaknaden av såväl gravvårdar som planteringar bidrar till. Det nyuppsatta staketet i traditionell och enkel stil, samt den stenram som omger begravningsplatsen, skapar en gräns mot skogsmarken. De höga björkarna, som utgör den enda egentliga vegetationen inom begravningsplatsen, ger också platsen en särskild karaktär. Korset är, trots att det tillkommit på senare tid, väl anpassat till platsen och omgivningen. Att begravningsplatsen åter tagits i bruk, nu som minneslund, har stort värde för Björkberg och bidrar till att en historisk kontinuitet med jordfästningar inom hembyn kan upprätthållas.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av begravningsplatsen:

- Närmiljön kring begravningsplatsen, samt gången upp till begravningsplatsen, med orörd skogsmark utgör en viktig del av platsens karaktär.
- Begravningsplatsens enkelhet vad gäller omgärdning, utsmyckning och vegetation.

Björkbergs begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

- Björkarna på begravningsplatsen.

2.4 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Almeflo, Marianne. *Skogskyrkogårdarna i Hamra*. Internetmaterial på Färila kyrkliga samfällighets hemsida (Även publicerat i pappersupplagan av Tornugglan av Mellanljusningens sommarnummer 2000).

Björkbergs byalag. Informationstavla om Björkbergs historia uppsatt mitt i byn.

Danielsson, Dagny och Alvar, bosatta i Björkberg. (Muntliga uppgifter 2003-11-07).

Frank, Markus. Präst i Färila kyrkliga samfällighet. (Muntliga uppgifter).

Gagge, Carl Magnus. *Vårdåtgärder vid Ödekyrkogårdar i Los hamra pastorat*, Läns museet Gävleborg 1986. (Besiktningsprotokoll och foton).

Gustavsson, Ingemar. Orsa. f.d. skogvaktare inom Orsa besparingsskog. (Muntliga uppgifter, 2003-10-09).

Lantmäteriverkets forskningsarkiv i Gävle, ritningar och tillhörande beskrivningar.

Los kyrkoarkiv, Kyrkostämmoprotokoll och visitationsprotokoll.

Läns museet Gävleborg, ärendearkiv.

Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, ärendearkiv.

Sjögren, Karin. Vaktmästare inom Hamradelen av Los-Hamra socken. (Muntliga uppgifter 2003-10-10).

Inventeringsdatum 2003-10-07 och 2005-08-17.

Inventerare: Daniel Olsson.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anna Lindgren och Daniel Olsson.

Rapportsammanställning: Daniel Olsson.